

RECENZJA

Bezpieczeństwo miasta wobec współczesnych wyzwań, Natalia Moch¹

IWONA OSŁOWSKA

Autorka niezależna

 <https://orcid.org/0000-0002-8625-0072>

Według Bena Wilsona miasta (...) *mimo swoich ogromnych sukcesów, są brutalnym, bezlitosnym środowiskiem. Oferują perspektywy edukacji i wyższych zarobków, ale mogą skazić dusze i umysł, zatruć płuca. Trzeba nauczyć się w nich żyć, znosić hałas, smog i denerwującą ciasnotę*². Mimo to liczba ich mieszkańców stale rośnie, co potwierdzają dane statystyczne³.

Tym, co od zawsze przyciągało ludzi do miast, była możliwość przynależności do kultury miejskiej, a obecnie jest to także dostęp do wielu inteligentnych systemów, infrastruktury medycznej i wszystkiego, co ma przełożenie na wysoką

¹ N. Moch, *Bezpieczeństwo miasta wobec współczesnych wyzwań*, Warszawa 2025, Difin, 465 s.

² B. Wilson, *Metropolis. Największy wynalazek ludzkości*, Warszawa 2022, s. 15–16.

³ United Nations. Departament of Economic and Social Affairs, *World Urbanization Prospects 2025. Summary of Results*, New York 2025, https://population.un.org/wup/assets/Publications/undesa_pd_2025_wup2025_summary_of_results_final.pdf [dostęp: 3 VIII 2026].

jakość życia jednostki. W efekcie w ostatnich latach notuje się wzrost zainteresowania przebiegiem i dynamiką procesów urbanizacyjnych, co znajduje odbicie zarówno w dyskusji publicznej, jak i w dyskursie naukowym⁴. Badacze i publicyści omawiają różne aspekty miejskiego uniwersum. Miasto wymaga od nich prowadzenia kompleksowych analiz i wskazywania nowoczesnych rozwiązań, ponieważ stale ewoluje, a kierunek zachodzących w nim zmian jest dynamiczny.

Wnikliwej oceny jednego z jego elementów, tj. bezpieczeństwa, podjęła się Natalia Moch, której działalność dydaktyczna skupia się wokół zagadnień związanych z systemem bezpieczeństwa narodowego, zarządzaniem kryzysowym oraz bezpieczeństwem miast. W 2025 r. nakładem wydawnictwa Difin ukazała się jej publikacja pt. *Bezpieczeństwo miasta wobec współczesnych wyzwań*. Autorka wskazuje, że dotychczasowe regulacje prawne, dokumenty strategiczne czy plany zarządzania kryzysowego nie ułatwiają kompleksowej oceny i opracowania właściwej polityki w tym zakresie. Jej zdaniem w obecnej narracji brakuje holistycznego podejścia do tego problemu. Przeprowadzone przez nią badania i wyciągnięte na ich podstawie wnioski mogą w przyszłości posłużyć władzom miast do przygotowania rozwiązań poprawiających poziom bezpieczeństwa.

Autorka wyznaczyła sobie pięć celów szczegółowych i postawiła następujące pytania:

1. Jakie są uwarunkowania badań nad bezpieczeństwem miasta?
2. Jak potrzeba bezpieczeństwa wpływała na powstanie i rozwój miast?
3. Jakie są wyzwania dla bezpieczeństwa współczesnych miast we wszystkich sferach ich funkcjonowania?
4. Jak problematyka dotycząca bezpieczeństwa miasta jest przedstawiona w międzynarodowym i krajowym dorobku prawnym i doktrynalnym?
5. Za pomocą jakich narzędzi jest możliwa ocena bezpieczeństwa, a w jej wyniku formułowanie polityki bezpieczeństwa miasta?⁵

Zastosowanie przez autorkę triangulacji metod badawczych w prowadzonej analizie umożliwiło uzyskanie wyników o wysokiej jakości. Dokonany przegląd i ocena bezpieczeństwa miasta pozwoliły odpowiedzieć na główny problem badawczy odnoszący się do zapewnienia bezpieczeństwa w obliczu możliwych do zidentyfikowania zagrożeń. Z kart monografii przebija przeświadczenie, że w ten

⁴ Zob. także: C. Moreno, *15-minutowe miasto. Jak uratować nasz czas i planetę*, Kraków 2024; D. Szymańska, *Inteligentne miasta*, Warszawa 2023; S. Gzell, *Urbanistyka XXI wieku*, Warszawa 2020; A. Majer, *Miasto według socjologii. Wybrane tematy*, Łódź 2020; D. Wantuch-Matla, *Przestrzeń publiczna 2.0. Miasto u progu XXI wieku*, Łódź 2016; W. Graham, *Miasta wyśnione. Siedem wizji urbanistycznych, które kształtują nasz świat*, Kraków 2016; J. Kowalczyk, *Bezpieczeństwo przestrzeni współczesnych miast. Przykład Wielkiej Brytanii*, Warszawa 2020.

⁵ N. Moch, *Bezpieczeństwo miasta...*, s. 16–17.

proces powinni się włączyć wszyscy interesariusze, tj. mieszkańcy, władze miejskie oraz podmioty publiczne i prywatne. Tylko ich wspólne działania mogą zapewnić komfort funkcjonowania miasta w różnych jego sferach i wpłynąć na poziom bezpieczeństwa.

Pierwszy rozdział monografii jest odpowiedzią na pytanie o uwarunkowania badań nad bezpieczeństwem miasta. Autorka rozpoczyna tę część od opisanie ewolucji miasta i jego wpływu na jednostkę. Podkreśla, że badaczom nie udało się jak dotąd wypracować jednej definicji, która w pełni oddawałaby jego istotę, co wymaga sięgnięcia po opracowania z różnych dyscyplin nauki⁶. W związku z tym przywołuje opinie filozofów, socjologów, geografów i urbanistów, którzy w swoich badaniach zajmowali się tą problematyką. Moch wskazuje, że ośrodki miejskie od zawsze różniły się wielkością, położeniem, liczbą mieszkańców i funkcjami. W dalszej kolejności wymienia cechy opisujące współczesne miasto oraz kryteria ich wyodrębnienia. W monografii wyjaśnia fenomen dynamicznego rozwoju współczesnych ośrodków miejskich. Spojrzenie autorki z punktu widzenia jej własnej dyscypliny naukowej stanowi uzupełnienie dotychczasowych badań prowadzonych przez naukowców reprezentujących inne gałęzie nauki. Zaproponowany przez nią interdyscyplinarny wgląd w charakter współczesnego miasta ułatwia zrozumienie zarówno jego, jak i zachodzących w nim procesów, które sprawiają, że jest ono specyficznym systemem współtworzonym przez różne grupy interesariuszy. Na ten system składają się infrastruktura, środowisko, zasoby oraz przepisy prawa miejscowego. Jej zdaniem miasto jako przedmiot badań ma charakter heterogeniczny i można je rozpatrywać w aspektach: empirycznym, humanistycznym, przyrodniczym i społecznym oraz w sferach realnej i konceptualnej.

Moch zwraca uwagę, że podobnie jak w przypadku określenia, czym jest miasto, trudno zdefiniować bezpieczeństwo ośrodków miejskich. Współcześnie nie ogranicza się ono do zapewnienia ochrony przed przestępczością i działań o charakterze stricte policyjnym, lecz obejmuje wiele aspektów miejskiego życia. Wynika to z faktu, że dla jednostki bezpieczeństwo jest drugą najważniejszą potrzebą z piramidy Masłowa⁷. Zwracał na to uwagę także Zygmunt Bauman, który twierdził, że (...) człowiek cywilizowany rezygnuje częściowo z szansy na szczęście w imię powiększenia szansy bezpieczeństwa⁸. W naukach o bezpieczeństwie miasta są zarówno podmiotem, jak i przedmiotem. Według współczesnych badaczy pozostają istotnym elementem bezpieczeństwa światowego. Zachodzi w nich wiele problematycznych

⁶ Zob. także przegląd definicji zamieszczony w: S. Baraniewicz-Kotasińska, *Smart City. Kto rządzi w inteligentnych miastach?*, Warszawa 2023, s. 21–28.

⁷ A. Masłowski, *Motywacja i osobowość*, Warszawa 2009, s. 65–66.

⁸ Z. Bauman, *Ponowoczesność jako źródło cierpień*, Warszawa 2000, s. 7.

sytuacji współczesnego świata wynikających ze wzrostu przestępczości zorganizowanej, zagrożenia terroryzmem i cyberatakami oraz zmianami klimatycznymi, migracjami, kryzysami ekonomicznymi i energetycznymi, a także z tego, że coraz częściej stają się polem działań wojennych⁹. Dlatego ośrodki miejskie powinny być odporne na zagrożenia i zdolne do reagowania na zmiany. Autorka uważa, że wówczas spełnią pokładane w nich nadzieje odnośnie do bezpieczeństwa. W jej opinii pomocne w osiągnięciu tego stanu będzie zarówno włączenie w prowadzone działania wszystkich grup interesariuszy z danego obszaru, jak i wykorzystanie innowacyjnych oraz tradycyjnych narzędzi.

Po omówieniu zagadnień odnoszących się do miasta jako obiektu badań nauk o bezpieczeństwie oraz jako podmiotu i gwaranta bezpieczeństwa Moch w rozdziale drugim opisuje historię powstania samego miasta. Ujęcie od czasów starożytnych aż do współczesności pozwala przyjrzeć się miastom, które od wieków są (...) *motorami zmian społecznych i kulturowych, postępu technologicznego oraz wymiany dóbr, ludzi i idei*¹⁰. Autorka scharakteryzowała także czynniki miastotwórcze, w tym: przyrodniczy, gospodarczy, obronny, komunikacyjny, obyczajowo-prawny oraz kompozycji urbanistycznej. Dodatkowo analizuje zmieniające się na przestrzeni wieków koncepcje bezpieczeństwa miasta, a rozważania kończy na czasach współczesnych, kiedy pojęcie bezpieczeństwa zaczęto rozpatrywać w kontekście bezpieczeństwa publicznego, społecznego oraz socjalnego. Omawia kluczowe teorie, w tym m.in. przestrzeni obronnej Oscara Newmana z 1972 r.¹¹, a także koncepcję dotyczącą zapobiegania przestępczości przez odpowiednie projektowanie przestrzeni (ang. *crime prevention through environmental design*, CPTED) Clarence'a Raya Jeffery'ego¹². Moch zamieszcza ich krótką charakterystykę, która pozwala lepiej zrozumieć postrzeganie przez tych badaczy spraw związanych z bezpieczeństwem miasta. Następnie omawia nowe spojrzenia zawarte w koncepcji CPTED II autorstwa Gregory'ego Saville'a i Gerry'ego Clevelanda¹³ oraz koncepcję CPTED III, której autorami są Mateja Mihinjac i Gregory Saville¹⁴. Moch wskazuje, że ta ostatnia jest najbliższa koncepcji miasta zrównoważonego, rozwijającego się w kierunku

⁹ S. Graham, *Cities as Battlespace: The New Military Urbanism*, „City” 2009, t. 13, nr 4, s. 383–402. <https://doi.org/10.1080/13604810903298425>.

¹⁰ N. Moch, *Bezpieczeństwo miasta...*, s. 67.

¹¹ O. Newman, *Defensible Space: Crime Prevention Through Urban Design*, New York 1972.

¹² C.R. Jeffery, *Crime Prevention Through Environmental Design*, Beverly Hills 1971.

¹³ G. Cleveland, G. Saville, *Introduction to 2nd Generation to CPTED, pt. 2 – continued from the last issue of CPTED perspective*, „CPTED Perspective: The International CPTED Association Newsletter” 2003, t. 6, nr 2, s. 4–7.

¹⁴ M. Mihinjac, G. Saville, *Third-Generation Crime Prevention Through Environmental Design (CPTED)*, „Social Sciences” 2019, nr 6, s. 1–20. <https://doi.org/10.3390/socsci8060182>.

inteligentnego miasta (ang. *smart city*). W dalszej kolejności zapoznaje czytelnika z inicjatywą Secured by Design wdrożoną przez ACPO (ang. Association of Chief Officers, obecnie NPCC – National Police Chiefs' Council), wprowadzającą system akredytacji dla produktów wykorzystywanych w przestrzeni publicznej (np. drzwi, okna, zamki, systemy ścian). Jej podstawowe założenie to poprawa bezpieczeństwa budynków i otoczenia przez wdrażanie odpowiednich standardów. Jest to szczególnie istotne w miastach dążących do bycia *smart*, w których także architektura buduje poczucie bezpieczeństwa. W monografii kilkakrotnie odnosi się również do samego pojęcia *smart city* wprowadzonego do dyskursu naukowego w 1992 r., które do tej pory nie doczekało się jednoznacznej definicji¹⁵. Moch wskazuje, że bezpieczeństwo w miastach ma charakter dynamiczny, a działania zmierzające do jego zapewnienia wykorzystują nowe technologie, co pozwala m.in. monitorować w czasie rzeczywistym stan infrastruktury krytycznej, planować konserwację urządzeń bądź szybko podejmować działania w sytuacjach kryzysowych. Obecnie poczucie bezpieczeństwa w przestrzeni publicznej budują m.in. inteligentne systemy oświetlenia, monitoring miejski, systemy transportowe oraz rozwiązania z zakresu cyberbezpieczeństwa, zwłaszcza dotyczące zabezpieczenia danych. Autorka zwraca ponadto uwagę na wzrost znaczenia i liczbę różnego rodzaju aplikacji wykorzystywanych przez nowoczesne ośrodki, umożliwiających np. mapowanie przestępczości w czasie rzeczywistym, inteligentny nadzór wizyjny, wczesne ostrzeganie o katastrofach czy alarmowanie z wykorzystaniem smartfonów. Opisane w tym rozdziale koncepcje i rozwiązania technologiczne pokazują, że kwestia bezpieczeństwa miasta od dawna pozostawała w zainteresowaniu badaczy i władz. Współcześnie w obliczu globalnych kryzysów potrzeba bezpiecznego miasta jeszcze wzrosła.

W trakcie wielowątkowych rozważań autorka często powraca do zalecenia, by w budowanie bezpiecznego miasta włączyć wszystkich interesariuszy korzystających z przestrzeni miejskiej, ponieważ to oni zmagają się z codziennymi wyzwaniami i zagrożeniami w jej poszczególnych sferach. Zdaniem Moch prowadzenie badań w tym zakresie jest niezbędne przede wszystkim z powodu zmian, jakim podlegają miasta, ich złożoności, niepewności i dynamiczności. Dodatkowo procesy urbanizacyjne mogą powodować wśród mieszkańców poczucie niepewności, a nawet zagrożenia. Badaczka wskazuje na konieczność podejmowania przez władze miast decyzji zmierzających do wcześniejszej identyfikacji potencjalnych niebezpieczeństw. Dowodzi, że wnioski ze zdarzeń mogą być pomocne przy opracowaniu strategii działania miasta. Tej tematyce poświęca trzeci rozdział monografii,

¹⁵ B. Tundys, K.H. Bachanek, E. Puzio, *Smart city. Modele, generacje, pomiar i kierunki rozwoju*, Kraków–Legionowo 2022, s. 67–127; A. Korenik, *Smart Cities. Inteligentne miasta w Europie i Azji*, Warszawa 2019, s. 20–21.

w którym nie tylko opisuje konkretne sfery i podaje przykłady zagrożeń, lecz także wymienia narzędzia pozwalające zapewnić bezpieczeństwo.

Jako pierwszą omawia sferę urbanizacyjno-przestrzenną, w której problemy wynikają z zachodzących procesów urbanizacyjnych. Ich niekontrolowany przebieg może prowadzić do trudności gospodarczych, środowiskowych, organizacyjno-politycznych oraz wymusić nowe spojrzenie na zarządzanie miastem, w tym jego bezpieczeństwem.

Z kolei zjawiska takie jak eksurbanizacja i dzika urbanizacja mogą skutkować trudnościami w kolejnej sferze – gospodarczej i infrastrukturalnej. Przejawiają się one niedostatecznym zapleczem mieszkaniowym, niedostosowaniem usług komunalnych i publicznych do potrzeb mieszkańców, słabą infrastrukturą transportową, energetyczną, telekomunikacyjną, wodną i sanitarną. W kontekście bezpieczeństwa miasta szczególnie istotne w tej sferze jest zapewnienie ciągłości działania infrastruktury krytycznej.

Rozrastające się miasta generują także problemy w sferze społeczno-kulturalnej. Miasto zamieszkują osoby o różnym statusie społecznym, wywodzące się z odmiennych kręgów kulturowych. Skutkiem tego dużego zróżnicowania mogą być konflikty społeczne i podziały, z którymi muszą się zmagać władze miejskie. Dodatkowo współczesne miasta mierzą się ze zjawiskiem ubóstwa miejskiego wynikającego z braku miejsc pracy, z kradzieżami, rozbojami, włamaniami, wandalizmem, chuligaństwem czy obawą przed terroryzmem. Przedmieścia, które miały być synonimem bezpieczeństwa, stwarzają coraz więcej zagrożeń, związanych m.in. ze złym stylem życia prowadzącym do chorób cywilizacyjnych i alienacji społecznej¹⁶. Autorka szczegółowo omawia problemy odnoszące się do tej sfery i wskazuje, że ze względu na duży obszar i dużą gęstość zaludnienia zapobieganie im stanowi wyzwanie dla miejskiego systemu bezpieczeństwa.

Te dwa elementy oddziałują także na sposób projektowania bezpieczeństwa w odniesieniu do sfery środowiskowo-przyrodniczej. Przeprowadzone przez badaczy analizy potwierdzają, że działania zapobiegające negatywnym zjawiskom bądź usuwającym ich skutki wymagają na obszarze miejskim dużego nakładu sił i środków, ponieważ (...) *miasta funkcjonują na przecięciu dynamicznych systemów naturalnych, ekonomicznych, metabolicznych, społecznych i kulturowych*¹⁷. Omawiając zagrożenia w tej sferze, autorka nie ogranicza się tylko do opisanie możliwości ich wystąpienia w polskich miastach, lecz także podaje przykłady rozwiązań pomocnych w ich neutralizowaniu. W jej opinii współczesne miasta, by sprostać tym

¹⁶ Ch. Montgomery, *Miasto szczęśliwe. Jak zmienić nasze życie, zmieniając nasze miasta*, Kraków 2024, s. 136–137.

¹⁷ J.F.P. Rose, *Dobrze nastrojone miasto. Współczesna nauka, starożytne cywilizacje i ludzka natura: czego mogą nas nauczyć o przyszłości życia w miastach*, Kraków 2019, s. 242.

wyzwaniom, powinny zbudować system wytrzymały na zagrożenia, pozwalający na odbudowanie się w razie konieczności.

Kolejne kwestie dotyczą sfery techniczno-technologicznej i wiążą się z zagrożeniem cyberatakiem. Obecnie miasta gromadzą wiele danych ułatwiających codzienne funkcjonowanie. W niepożądanym rękach te informacje mogą stwarzać zagrożenie. Autorka sygnalizuje konieczność zapewnienia ochrony przed tego typu atakami, ponieważ paraliżują one pracę urzędów i usług świadczonych przez miasta. Moch poleca stosowanie takich narzędzi, jak: sztuczne sieci neuronowe, systemy ekspertowe (specjalistyczne oprogramowanie) czy bezzałogowe statki powietrzne, które mogą zostać wykorzystane m.in. do prognozowania i modelowania procesów miejskich czy diagnozowania ryzyka. Jednocześnie rekomenduje zachowanie ostrożności przy ich stosowaniu i każdorazowe rozważenie potencjalnych korzyści i ewentualnych szkód z tym związanych.

W dalszej części zaleca współpracę władz cywilnych i wojskowych oraz wspólne ćwiczenia w celu zapobiegania zagrożeniom występującym w sferze militarnej i ich eliminowania. Miasta od wieków odgrywały istotną rolę w działaniach wojennych, co pokazują podane przez autorkę przykłady m.in. z okresu II wojny światowej czy czasów współczesnych, jak: Grozny (1995–2000), Mosul (2016–2017), Marawi (2017 r.). Obecnie zwarta zabudowa miast sprzyja prowadzeniu działań obronnych, ogranicza możliwość natarcia i umożliwia prowadzenie walki na różnych poziomach. Jednocześnie ich infrastruktura jest w przeważającej mierze niegotowa do pełnienia funkcji ochronnej dla ludności cywilnej. Dodatkowo realizowanie konkretnych działań obronnych i ochronnych może być utrudnione z powodu niedostatecznego przygotowania lokalnych społeczności na możliwość wystąpienia sytuacji zagrożenia życia. Powszechna w takich przypadkach dezinformacja wywołuje panikę i może prowadzić do wielu szkód na różnych polach. Dlatego Moch wskazuje, że współczesne miasto to (...) *najtrudniejsze i najbardziej złożone pole bitwy*¹⁸, a sfera militarna jest bardzo istotna w kontekście jego bezpieczeństwa.

Właściwe funkcjonowanie każdej z powyższych sfer wpływa na ocenę miasta i, na co zwraca uwagę autorka, jest konieczne do zapewnienia mu bezpieczeństwa. Pomocne w tym zakresie może być opracowanie polityki bezpieczeństwa miasta opartej na identyfikacji, analizie, ewaluacji przy jednoczesnym uwzględnieniu zmieniających się uwarunkowań, tak by systemy miejskie stały się bardziej zintegrowane, odporne i elastyczne.

Jane Jacobs pisała, że (...) *miasta wszystkim mają coś do zaoferowania, pod warunkiem, że wszyscy je współtworzą*¹⁹. Dlatego działania na ich rzecz prowadzą

¹⁸ N. Moch, *Bezpieczeństwo miasta...*, s. 211.

¹⁹ J. Jacobs, *Śmierć i życie wielkich miast Ameryki*, Warszawa 2014, s. 249.

m.in. Organizacja Narodów Zjednoczonych, Bank Światowy, Organizacja Współpracy Gospodarczej i Rozwoju (Organisation for Economic Cooperation and Development, OECD) oraz Unia Europejska. Procesy zachodzące w miastach, które obecnie obserwujemy, ze względu na dużą liczbę i szybkie tempo sprawiają, że jednostka może czuć się zagubiona. W takiej sytuacji konieczne jest zbudowanie parasola ochronnego, na który w rozwiniętych ośrodkach składają się: kultura, komunikacja, spójność, wspólnota i współodpowiedzialność²⁰.

Moch poświęciła tym zagadnieniom przedostatni rozdział publikacji, w którym przeanalizowała międzynarodowy i krajowy dorobek prawny pod kątem bezpieczeństwa miasta. Przegląd rozpoczęła od opisu inicjatyw realizowanych przez agencje ONZ, tj. Program Narodów Zjednoczonych ds. Osiedli Ludzkich (United Nations Human Settlements Programme, UN-Habitat), Biuro Narodów Zjednoczonych ds. Narkotyków i Przestępczości (United Nations Office on Drugs and Crime, UNODC) oraz Biuro Narodów Zjednoczonych ds. Ograniczania Ryzyka i Katastrof (United Nations Office for Disaster Risk Reduction, UNDRR). Koncepty realizowane przez te wyspecjalizowane jednostki mają m.in. uczynić miasta obszarami zrównoważonymi i sprzyjającymi włączeniu społecznemu, przy zaangażowaniu w te działania lokalnych społeczności oraz dzięki prowadzonym szkoleniom, programom i wymianie doświadczeń. Poza tym te agendy wspierają państwa w walce z narkotykami, korupcją, terroryzmem i przestępczością. Złe zarządzanie miastami, w których jest utrudniony dostęp do usług społecznych oraz w których dominują przemoc i strach, wpływa negatywnie nie tylko na ich obraz i codzienność mieszkańców, lecz także na wizerunek danego kraju. Autorka szerzej analizuje elementy zarządzania bezpieczeństwem miasta wskazane przez UNODC, a także zalecenia UNDRR dotyczące budowania jego odporności w kontekście wystąpienia klęsk żywiołowych. Podsumowując działania organizacji, zwraca uwagę czytelnika, że mimo dużego zaangażowania ze strony ONZ problem bezpieczeństwa miasta pozostaje nierozwiązany.

Inicjatywy podejmowane przez Bank Światowy odnoszą się głównie do poprawy systemu planowania i lokalnych możliwości miast, wzmocnienia systemów fiskalnych i finansowych, promowania rozwoju terytorialnego i przestrzennego, budowania odporności klimatycznej i miejskiej, inwestowania w społeczności miejskie, które mają niskie dochody i są marginalizowane. Autorka opisuje je szczegółowo, podobnie jak narzędzia oraz usługi analityczne mające pomóc w sprostaniu wymaganiom urbanizacji. Podkreśla, że Bank Światowy dla podniesienia poziomu bezpieczeństwa miasta stawia na budowanie partnerstw publiczno-prawnych, angażowanie lokalnych społeczności, tworzenie baz wiedzy służących wymianie

²⁰ J.F.P. Rose, *Dobrze nastrojone miasto...*, s. 28.

doświadczeń oraz oferuje różne metody finansowania i wspiera przekształcanie ośrodków w *smart city*.

W dalszej części rozdziału autorka przedstawia także strategię działania OECD na rzecz budowy bezpiecznego miasta. Wskazuje, że ta instytucja dokonuje przeglądów krajowych polityk miejskich, opracowuje ich standardy i zasady oraz – w ramach forów dialogu – służy wymianie informacji i doświadczeń. Przedstawia narzędzia, które pomagają miastom w osiągnięciu zrównoważonego rozwoju. Szeroko opisuje współpracę OECD z UN-Habitat i Cities Alliance oraz program Krajowa Polityka Miejska (National Urban Policy), pozwalający na monitorowanie polityk miejskich i wypracowanie wspólnego stanowiska odnośnie do rozwoju tych obszarów²¹. Analizy przeprowadzone przez autorkę potwierdzają, że bezpieczeństwo miejskie nie jest kluczową kwestią w programach realizowanych przez OECD. Współczesne miasta pomimo różnorodnych problemów, z którymi zmagają się na co dzień, mają jednak zasoby umożliwiające odbudowę po kryzysie oraz narzędzia pozwalające na zapobieganie im w przyszłości.

Ostatnią przedstawioną w książce organizacją międzynarodową, która angażuje się w budowanie bezpiecznego miasta, jest Unia Europejska. Autorka w nawiązaniu do kluczowych unijnych dokumentów dotyczących tej kwestii omawia proponowane w nich możliwości osiągnięcia przez miasta satysfakcjonującego poziomu bezpieczeństwa, będącego jedną z podstawowych cech miast przyszłości. Wskazuje, że istotną rolę w tym procesie odgrywają urbaniści formułujący politykę przestrzenną oraz osoby i instytucje bezpośrednio zaangażowane w te działania. Ważne w jego przebiegu są też implementacja zaawansowanych technologii informacyjno-komunikacyjnych oraz prowadzenie polityki integracji społecznej zapobiegającej nierównościom i wykluczeniu. Przywołane w monografii dokumenty, m.in.: *Nowa Karta Ateńska – Wizja miast XXI wieku* (2003 r.), *Karta Lipska na rzecz zrównoważonego rozwoju miast europejskich* (2007 r.), *Deklaracja z Toledo* (2010 r.), *Miasta przyszłości. Wyzwania, wizje, perspektywy* (2011 r.), *Agenda Miejska Unii Europejskiej* (2016 r.), *Plan działania na rzecz wspierania ochrony przestrzeni publicznej* (2017 r.), *Plan działania – Partnerstwo agendy miejskiej. Bezpieczeństwo w przestrzeni publicznej* (2020 r.), czy *Agenda terytorialna Unii Europejskiej 2030* (2020 r.), potwierdzają konieczność zapewnienia ochrony przestrzeni publicznej przez podmioty nią zarządzające. Po przeanalizowaniu tych dokumentów autorka stwierdza, że wykorzystanie różnych narzędzi do budowania bezpiecznego miasta i zaangażowanie w ten proces interesariuszy na szczeblu zarówno krajowym, jak i lokalnym przyniesie pozytywne efekty oraz wpłynie na miejską odporność.

²¹ Zob. także: *What is National Urban Policy?*, <https://unhabitat.org/programme/national-urban-policy> [dostęp: 3 VIII 2026].

W tej części omawia również działania instytucji standaryzacyjnych oraz osób prywatnych, które w ramach świadczonych usług, opierając się na stworzonych normach, budują bezpieczne miasta. Rozważania kończy analizą dokumentów o charakterze politycznym i strategicznym dostępnych w polskim dorobku doktrynalnym i prawnym, które odnoszą się do tej kwestii. Dokonany przez nią przegląd działań wymienionych organizacji oraz regulacji prawnych wskazuje na brak dokumentów i metodyk odnoszących się w sposób całościowy do omawianego zagadnienia. Jej zdaniem ich rozproszenie utrudnia władzom miast reagowanie na wyzwania i zagrożenia, zarówno te bieżące, jak i te, które pojawią się w przyszłości.

W ostatniej części Moch rekomenduje narzędzia przydatne do oceny bezpieczeństwa i opracowania polityki bezpieczeństwa. Proponuje, by opierać ją na danych obiektywnych i subiektywnych, co umożliwi zbudowanie całościowej koncepcji, będącej częścią strategii rozwoju miasta. Jej zdaniem decydenci powinni zwrócić uwagę na to, że ośrodki miejskie są wielofunkcyjną społeczno-przestrzenno-gospodarczo-kulturową całością, o specyficznej historii budującej ich tożsamość i uniwersalnych prawidłowościach przestrzenno-funkcjonalnych. Warto przy tym pamiętać, że we współczesnych miastach zachodzi wiele procesów, co utrudnia ściśle określenie ich przyszłości i kierunku rozwoju. Dodatkowo rosnąca liczba ludności powoduje, że budowanie ich bezpieczeństwa wymaga wielu działań i zaangażowania wszystkich interesariuszy. Autorka zaleca więc, by uwaga rządzących koncentrowała się na redukcji niepewności oraz występujących zagrożeń. W planowaniu, przygotowaniu i koordynacji działań widzi możliwość zwiększenia odporności miasta na rozpoznane i przyszłe kryzysy. Uważa, że na bezpieczeństwo takich ośrodków należy patrzeć w kontekście analizy sytuacji codziennej, jak wydarzenia cykliczne, oraz sytuacji sporadycznej, jak wydarzenia incydentalne. Proponuje przeprowadzanie jego corocznej oceny, co ma ułatwić opracowanie właściwej polityki i strategii bezpieczeństwa miejskiego oraz monitorowanie zmian. Załączony do publikacji przykładowy kwestionariusz badania ankietowego odnoszący się do zagadnień, na które należy zwrócić uwagę w przygotowaniu takiej polityki, może ułatwić jej realizację, monitorowanie oraz eliminowanie słabych stron.

Według Moch na bezpieczeństwo miasta należy patrzeć całościowo, ograniczenie się bowiem do jednego aspektu może prowadzić do fragmentaryzacji zarządzania i braku spójności, a w efekcie to, co wcześniej było wyzwaniem, może stać się zagrożeniem. Proponuje, by politykę bezpieczeństwa opracowywać w 5-letniej perspektywie. Powinna się ona cechować przekrojowym charakterem, holistycznym podejściem i odnosić się do różnych sfer funkcjonowania miasta w kontekście bezpieczeństwa. Podane przykłady konkretnych polityk oraz szczegółowy opis ich przygotowania mogą być pomocne, gdy władze miast robią to po raz pierwszy. Obecnie niewiele z nich decyduje się na taki krok, mimo że jako pierwsze mierzą się

z zagrożeniami. Podjęcie tego trudu będzie opłacalne dla miast, ponieważ są one przyszłością cywilizacji, a liczba ludności w nich już w 2007 r. przewyższyła liczbę mieszkańców wsi i do 2030 r. prawdopodobnie przekroczy 60% w skali globalnej²². Na naszej planecie dominują miasta, w których krystalizują się i rozprzestrzeniają nowe idee, a zachodzące procesy urbanizacyjne są jednym z przejawów współczesnej cywilizacji.

Recenzowaną książkę wyróżnia interdyscyplinarne, holistyczne podejście do omawianej materii. Wzbogacają ją wykresy i tabele, a także załączniki dotyczące definiowania pojęcia miasta w różnych krajach świata, obliczania wskaźników do pomiaru bezpieczeństwa w mieście oraz badania poczucia bezpieczeństwa wśród mieszkańców. Te dodatkowe materiały ułatwiają czytelnikowi zrozumienie omawianego zagadnienia, a władzom miast opracowanie stosownych dokumentów, w tym polityki bezpieczeństwa. Autorka przywołuje przykłady odnoszące się zarówno do polskich, jak i zagranicznych miast, w przystępny sposób prezentuje tę złożoną problematykę. Przeprowadzone badania nie tylko stanowią istotny wkład do dorobku nauk o bezpieczeństwie, lecz także pozwalają na identyfikację luk w dokumentach, metodykach i politykach oraz ułatwiają wypracowanie jednolitych standardów oceny poziomu bezpieczeństwa, co może wpłynąć na skuteczność stosowanych rozwiązań. Publikacja może spełniać także funkcję podręcznika akademickiego. Analiza bezpieczeństwa miasta i współczesnych wyzwań z tym związanych została dokonana z wykorzystaniem bogatego aparatu naukowego, co może pomóc w dalszych badaniach tego zjawiska, a osobom po raz pierwszy spotykającym się z tym zagadnieniem ułatwiać poruszanie się po tej skomplikowanej materii. Prowadzenie nad nią dalszych studiów będzie konieczne – miasta przyszłości wciąż się bowiem zmieniają. Badania przeprowadzone przez Natalię Moch służą budowaniu przyjaznej przestrzeni miejskiej i poczucia bezpieczeństwa wśród mieszkańców, którzy w obecnym czasie mogą się obawiać różnego rodzaju zagrożeń wpływających na ich życie i codzienność.

Dr Iwona Osłowska

Kontakt: i.oslowska@wp.pl

²² M. Degórski, *Suburbanizacja a środowisko – kontekst dobrostanu człowieka*, w: *Suburbanizacja. Człowiek – zmiana – przestrzeń*, M. Grochowski (red. nauk.), Warszawa 2023, s. 98.

